

Жанна ПЕТРОЧКО,

orcid.org/0000-0002-4413-1243

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) z.petrochko@kubg.edu.ua*

ТРУДНОЩІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЇХНІМ БАТЬКАМ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті охарактеризовано проблему надання соціальних послуг дітям з інвалідністю та їхнім батькам у територіальній громаді. Мета дослідження: представлення результатів дослідження труднощів надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та їхнім батькам у територіальній громаді, а також можливих дій та заходів щодо подолання таких труднощів й підвищення якості послуг. За результатами емпіричного дослідження з'ясовано, що ключовими труднощами надання соціальних послуг дітям з інвалідністю та їхнім батькам є: неналежний рівень міждисциплінарної взаємодії, обміну інформацією про наявні у громаді соціально-реабілітаційні послуги; недоступність послуг для дитини з інвалідністю; не достатній рівень професійної компетентності спеціалістів; проблеми матеріально-технічного й фінансового забезпечення реабілітаційного процесу тощо. Визначено, що для підвищення якості й успішного впровадження соціально-реабілітаційних послуг необхідно: здійснення моніторингу доступності, вчасності, тривалості і якості реабілітаційного процесу; зосередження уваги на професійній допомозі дитині у середовищі її безпосередньої життєдіяльності; розвиток комплексного, інтегрованого підходу до надання соціально-реабілітаційних послуг; акцентування на важливості реалізації права дитини з інвалідністю на участь в ухваленні рішень, що її стосуються; підвищення компетентності батьків і фахівців з різних питань реабілітації дитини; зміцнення соціального партнерства, розвиток фандрайзингу для ширшого впровадження соціально-реабілітаційних послуг; розгортання інформаційних кампаній щодо важливості, наявності і перспектив розвитку соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх батьків; налагодження та підтримка міжнародної співпраці щодо соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.

Ключові слова: соціальна реабілітація, міждисциплінарна взаємодія, соціально-реабілітаційні послуги, дитина з інвалідністю, територіальна громада.

Zhanna PETROCHKO,

orcid.org/0000-0002-4413-1243

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work
Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) z.petrochko@kubg.edu.ua*

DIFFICULTIES OF PROVIDING SOCIAL REHABILITATION SERVICES TO CHILDREN WITH DISABILITIES AND THEIR PARENTS IN THE TERRITORIAL COMMUNITY AND WAYS TO OVERCOME THEM

The article describes the problem of providing social services to children with disabilities and their parents in the territorial community. The purpose of the study: to present the results of the study of the difficulties of providing social rehabilitation services to children with disabilities and their parents in the territorial community, as well as possible actions and measures to overcome such difficulties and improve the quality of services. Based on the results of the empirical study, it was found that the key difficulties in providing social services to children with disabilities and their parents are: inadequate level of interdisciplinary interaction, exchange of information about social rehabilitation services available in the community; unavailability of services for a child with a disability; insufficient level of professional competence of specialists; problems of material and technical and financial support of the rehabilitation process, etc. It was determined that in order to improve the quality and successful implementation of social rehabilitation services, it is necessary to: monitor the availability, timeliness, duration and quality of the rehabilitation process; focusing attention on professional assistance to the child in the environment of his immediate life; development of a complex, integrated approach to the provision of social rehabilitation services; emphasis on the importance of realizing the right of a child with a disability to participate in decision-making that concerns him; increasing the competence of parents and specialists on various issues

of child rehabilitation; strengthening of social partnership, development of fundraising for wider implementation of social rehabilitation services; deployment of information campaigns regarding the importance, availability and development prospects of social rehabilitation services for children with disabilities and their parents; establishment and support of international cooperation regarding the social rehabilitation of children with disabilities.

Key words: *social rehabilitation, interdisciplinary interaction, social rehabilitation services, child with disabilities, territorial community.*

Постановка проблеми. В умовах створення безбар'єрного середовища, впровадження інклюзивної освіти все більшої актуальності набуває питання розвитку соціальних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей на державному та місцевому рівнях. У час державницько-суспільних випробувань такі діти як ніколи потребують особливої уваги, професійної відповідальності та соціальної солідарності.

Орієнтири педагогічної і соціальної роботи щодо зазначеного на сучасному етапі задаються у низці міжнародних і українських нормативних документів, серед яких Стратегічна програма Ради Європи на 2021–2025 роки та Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027 рр.). Зокрема, Стратегія Ради Європи з прав дитини зосереджується на шести пріоритетних напрямках, серед яких: Рівні можливості та соціальне включення для всіх дітей. Доступність технологій для всіх дітей та їх безпечне використання. Права дітей у кризових та надзвичайних ситуаціях (Стратегія Ради Європи, 2022).

Нормативно-правові засади надання реабілітаційних послуг, в т. ч. дітям з інвалідністю, в установах і закладах системи реабілітації осіб з інвалідністю, а також у разі потреби за місцем проживання дитини відображені у статті 25 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (Про реабілітацію осіб з інвалідністю, 2023).

Аналіз досліджень. Проблеми догляду, виховання, розвитку, соціальної підтримки дітей з інвалідністю вивчаються дослідниками з позиції різних наук, галузей. Наукову когорту дослідників зазначеної проблеми складають: О. Балухтіна, О. Виноградова, О. Денисюк, Н. Мирошніченко, Т. Чечко, Л. Остролуцька, І. Сидорчук, С. Сапіга, Т. Спіріна, Т. Соловйова, Г. Хворова, М. Онуфрик, Н. Майорова та багато інших науковців. Зокрема, в останніх публікаціях М. Лехолетова, Т. Лях, С. Сапіга обґрунтовують алгоритм для батьків або законних представників, як влаштувати дитину з особливими освітніми потребами на навчання в інклюзивний клас або групу; аналізують ключові засади партнерської взаємодії соціального педагога з батьками таких дітей, формулюють поради щодо підтримки дитини в інклюзивному середовищі. Науковці стверджують, що у зміс-

товому плані підтримка дитини в інклюзивному освітньому середовищі передбачає: пошук способів допомогти дитині усвідомити свою значущість, спираючись на сильні сторони; посилення незалежності дитини, заохочення та впевненості у собі; розвиток навичок прийняття правильних життєвих рішень; підтримку та заохочення у налагодженні дружніх відносин, розвиток навичок самоадвокації (Лехолетова, Лях, Сапіга, 2024: 94). Особливості соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах дошкільної освіти описує Т. Соловйова (Соловйова, 2018). У свою чергу, досліджуючи питання соціально-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю в умовах закладу загальної середньої освіти, О. Денисюк, Я. Загута-Візер розкривають важливість сформованості інклюзивної компетенції в усіх учасників міждисциплінарної взаємодії (Загута-Візер, Денисюк, 2023).

У контексті теми даної статті заслуговують на увагу останні публікації з тематики соціалізації, соціальної реабілітації та надання соціальних послуг особам з інвалідністю, у тому числі дітям та їхнім батькам, в т. ч. в умовах територіальних громад. Так, сутність соціальної реабілітації узагальнили Ж. Петрочко, Т. Спіріна (Петрочко, Спіріна, 2021); основні підходи до створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю обґрунтували Т. Кочубей та Н. Левченко (Кочубей, Левченко, 2021); Г. Олійник описала елементи системи соціальної реабілітації дітей (Олійник, 2022); значення забезпечення доступності послуг для сімей, які виховують дітей з інвалідністю, пояснила О. Столярчук (Столярчук, 2020).

Дії та особливості надання соціальних послуг, які спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають визначили С. Сапіга й Л. Остролуцька (Сапіга, Остролуцька, 2023). Дослідниці уточнили умови, категорії осіб з інвалідністю, яким можуть надаватись послуги, та порядок їх організації, визначили напрями роботи фахівців соціальної сфери для подолання складних життєвих обставин, пов'язаних з інвалідністю. Зокрема, підкреслено: «За міжнародними підходами, соціальні послуги є важливим

компонентом для включення людини з інвалідністю в життя громади, можливістю нею вести самостійне життя. ... Важливим аспектом впровадження соціальних послуг є їх спрямування на: покращення якості життя, стану здоров'я людей з інвалідністю, розвиток людини з інвалідністю в різних сферах життя, нормалізацію функціонування сім'ї, в якій проживає людина з інвалідністю» (Сапіга, Остролюцька, 2023: 109-110). Соціальну послугу догляду вдома як інструмент деінституалізації соціального обслуговування в різних аспектах вивчають Р. Горчинський, Т. Лях, В. Петрович (Горчинський, Лях, Петрович, 2022), а виклики щодо створення і розвитку зазначеної послуги досліджують Ж. Петрочко, Г. Слозанська, Н. Горішна, О. Столярик (Петрочко, Слозанська, Горішна, Столярик, 2023). Водночас не достатньо вивченим залишається питання надання сучасних соціальних послуг дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям, спрямованих на соціальну реабілітацію особистості.

Мета статті: представлення результатів дослідження труднощів надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та їхнім батькам у територіальній громаді, а також можливих дій та заходів щодо подолання таких труднощів й підвищення якості послуг.

У статті використано: теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, систематизацію, порівняння, узагальнення); аналіз нормативних документів з теми дослідження; вивчення вітчизняного досвіду соціальної та соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями; метод експертного інтерв'ю; метод професійної рефлексії.

Дослідження, представлене в публікації, проводилося в 2024 році у рамках проекту, що фінансується Національним фондом досліджень України на тему «Дослідження розвитку соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їх сімей на рівні територіальних громад у воєнний та повоєнний періоди» (реєстраційний номер № 2022.01/0166).

Автором презентовано результати експертного інтерв'ю з фахівцями трьох областей: Тернопільська область (Тернопільська міська, Вишнівецька територіальні громади), Черкаська область (Уманська міська громади), Львівська область (Щирецька, Львівська міська, Зимноводівська територіальні громади). Зокрема, інтерв'юювано працівників обласного і місцевих центрів надання соціальних послуг, працівників Центру реабілітаційних та соціальних послуг «Джерело», центрів комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю

«Пролісок» і «Без обмежень», фахівців міжнародного благодійного фонду «Карітас». Результати інтерв'ю з надавачами соціальних послуг представлено у вигляді цитат для аргументування висновків автора статті.

Дослідницькі питання, висвітлені у статті: Чи соціально-реабілітаційні послуги комплексні, інтегровані? Чи виникають проблеми міждисциплінарної взаємодії під час їх надання? Чи виникають і які саме труднощі з організацією і наданням соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей? Чи достатньо матеріально-технічних, фінансових, людських ресурсів для надання соціально-реабілітаційних послуг? Що потрібно для впровадження чи підвищення якості соціально-реабілітаційних послуг для дітей у громаді?

Виклад основного матеріалу. За багато років напрацювалася певна практика організації і проведення дій та заходів для дітей з інвалідністю в установах/закладах/організаціях. Це лікувальна фізкультура, корекційно-розвивальні заняття, театральні інклюзивні студії, зустрічі, консультації з фахівцями, вузькопрофільними спеціалістами, інтегровані групи дітей для денного перебування, тренінгові заняття, групи взаємопідтримки для батьків тощо. Такі дії та заходи у різних комбінаціях становлять зміст соціальних послуг дітям з інвалідністю та їхнім батькам.

Відповідно до мети дослідження у палітрі реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх батьків виокремимо наступні соціально-реабілітаційні послуги:

- раннє втручання;
- стаціонарний догляд;
- догляд вдома;
- підтримане проживання;
- соціальна реабілітація для дітей з інтелектуальними та ментальними порушеннями;
- супровід під час інклюзивного навчання;
- переклад жестовою мовою;
- соціально-побутове орієнтування;
- денний догляд;
- прокат засобів реабілітації;
- транспортні послуги;
- персональний асистент;
- сімейні форми влаштування дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування.

Зазначені послуги тією чи іншою мірою впроваджуються і розвиваються в Україні. Однак такий розвиток уповільнюється через ряд перешкод, труднощів. Під час інтерв'ювання, дискусій у рамках проведеного дослідження прозвучали судження фахівців, що дозволили сформувати свої

розуміння проблем і бар'єрів надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю в територіальній громаді.

Насамперед, потрібно зазначити, що не всі фахівці, які працюють з дітьми з інвалідністю та їхніми батьками, обізнані з набором соціально-реабілітаційних послуг, хоча має місце усвідомлення фахівцями того, що ці послуги мають бути комплексними, інтегрованими. Зокрема, заслуговують на увагу такі висловлювання: *«Якщо ти хочеш бути сучасним фахівцем чи надавачем послуги, то без знання мережі інших надавачів ти поганий надавач послуг»; «Це наше завдання, аби послуги були комбінованими. Наприклад, соціально-побутове орієнтування має бути елементом в денному догляді, окрім цього, така послуга має надаватися і для дітей, і для дорослих, які за ними доглядають»*). Також варто відзначити наявний досвід упровадження міждисциплінарного підходу під час надання соціально-реабілітаційних послуг. Зокрема, було з'ясовано, що міждисциплінарний підхід є пріоритетним у Комунальному закладі «Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Без обмежень» (Тернопільська область). Зі слів опитаних фахівців – представників закладу, у реабілітаційному процесі кожної дитини беруть участь усі наявні в Центрі спеціалісти (з дитиною працює психолог, педагог, логопед, музичний терапевт). Щотижнево відбувається засідання реабілітаційної комісії, на якій складаються індивідуальні плани роботи з дитиною, визначаються цілі й шляхи їх досягнення, здійснюється моніторинг реабілітаційного процесу, обговорюються методики реабілітації тощо. Перевагою закладу є те, що реабілітаційний процес тут є тривалим – від 4 до 6 місяців.

Водночас за результатами аналізу повідомлень фахівців було виявлено ряд проблем міждисциплінарної взаємодії, обміну інформацією про наявні у громаді соціально-реабілітаційні послуги, комплексності таких послуг (*«Медики рідко інформують клієнтів про наявну в громаді мережу надання реабілітаційних послуг»; «У медичних структурах/установах скерованість більше на моторні або моторно-комбіновані порушення, а не психологічні, тому в структурі команди фахівців є лише лікарі фізичної та реабілітаційної медицини. Однак я впевнена, що лікар фізичної реабілітації не дуже глибоко знає про розлади спектру аутизму чи інші психологічні порушення»; «На даний момент можливості для надання комплексних послуг має лише обласний центр комплексної реабілітації, але там також є проблеми. Недо-*

лік у тому, що заклади займаються виключно або медичною, або соціальною реабілітацією»).

Іншими аспектами проблем і труднощів надання соціально-реабілітаційних послуг є:

– відсутність співпраці між територіальними громадами, регіонами щодо надання соціально-реабілітаційних послуг (*«Ми не співпрацюємо, не здійснюємо перенаправлення, до нас теж не звертаються за реабілітаційними послугами»; «З сусідніми регіонами, на жаль, не співпрацюємо, але це було би дуже цікаво для нас, принаймні, для отримання нового досвіду. Добре би було співпрацювати з якимось реабілітаційним центром, взаємодіяти з фахівцями, обмінюватись інформацією»*);

– проблема доступності послуг для дитини з інвалідністю (*«На території громади є діти з інвалідністю, але, оскільки наша установа віддалена від центру містечка, є труднощі з добиранням. Переважна більшість дітей проживають у віддалених селах», «Сім'ям складно їздити»*);

– недостатній рівень професійної компетентності спеціалістів, їхня професійна «байдужість» (*«На жаль, у нас ніхто в центрах реабілітації не володіє простою для дітей жестовою мовою – 100 жестів для дітей, Макатон»; «Діти з інвалідністю в нас є на території, але такого наполягання наразі від них немає, немає ініціативності, батьки самі справляються»*);

– низька якість послуг (*«Має місце невідповідність послуг, які надаються на практиці, і вимог, прописаних у державному стандарті, наприклад, послуга денного догляду»*);

– недостатній термін здійснення реабілітації (*«Недостатньо провести раз на рік курс реабілітації 2–3 тижні»*).

– несформованість культури звернення батьків за соціально-реабілітаційними послугами (*«Батьки часто не звертаються за такими послугами, бо не хочуть розголошувати свої проблеми, іноді бояться, що можуть втратити виплати на дітей – діти залишаються вдома, сидять у своїх помешканнях закриті»*);

– неусвідомлення батьками важливості соціально-реабілітаційних послуг (*«Необхідність послуг для дітей мають розуміти батьки. Ми не можемо надавати послуги дитині поза їхньої волі»*);

– недостатність закладів, організацій для реабілітаційної роботи з дітьми, які мають інвалідність групи А; невисока якість їх роботи (*«У нашій громаді багато дітей з інвалідністю групи А. Закладів, які займаються реабілітацією саме цієї категорії, недостатньо»; «Навіть до тих,*

хто надає реабілітаційні послуги, є запитання щодо якості послуг»; «Якщо у місті ще якісь соціально-реабілітаційні послуги надаються, то у селах вони відсутні. Наші фахівців за запитом громад також виїжджають у села, але викликів і проблем є дуже багато»).

Водночас цікаво було проаналізувати, які ключові труднощі з організації і надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю в територіальній громаді визначають самі опитані фахівці. Отже:

– фахівці з Черкаської області виокремлюють: кадрові проблеми («Підготовка кадрів. Недостатньо психологів, дитячих масажистів, педіатрів, ерготерапевтів»);

– фахівці з Львівської області: проблеми відповідного приміщення та матеріально-технічного забезпечення для надання соціально-реабілітаційних послуг («Брак окремого приміщення, будівлі, відсутність необхідного обладнання»; «Насамперед брак приміщення. Через воєнний стан ми не можемо забезпечити генерального будівництва. Ввели у штат психолога, але не маємо для нього приміщення»); кадрові проблеми («Потреба у фахівцях, зокрема реабілітологів, асистентів дитини»; «Величезна проблема з фахівцями. Наприклад, через низьку оплату фахівці соціальної роботи не йдуть до нас працювати за спеціальністю, а вони потрібні. Фізичні терапевти і логопеди теж не йдуть»);

– фахівці з Тернопільської області: відсутність політичної волі тих, хто ухвалює відповідні рішення про розвиток послуг на місцях, проблеми нормативно-правового забезпечення процесу розвитку соціальних послуг («Має бути політична воля». А також у нормативно-правових документах потрібно писати не «рекомендовано», а «обов'язково/зобов'язані»); кадрові проблеми («Основні труднощі – це фінансування і брак кваліфікованих працівників»; «Спеціалісти вигорають, звільняються, бо важко працювати»); проблеми відповідного приміщення та матеріально-технічного забезпечення для надання соціально-реабілітаційних послуг («Були труднощі з приміщенням, обладнанням, щоб організувати надання послуг відповідно до стандартів їх надання. Є труднощі з облаштуванням приміщень відповідно до стандартів безбар'єрності»); невисокий рівень компетентності батьків дитини з інвалідністю щодо її догляду, виховання та розвитку («Є труднощі у роботі з батьками дітей. По дітях дуже помітно, з ким батьки вдома займаються, а з ким ні. З батьками дуже багато працювати потрібно, це не проста робота»).

Як бачимо, названі труднощі фактично є аналогічними, однак, на думку автора, презентують дещо звужений погляд опитаних на пул труднощів організації і надання соціально-реабілітаційних послуг.

Враховуючи висловлювання і пропозиції фахівців, для успішного впровадження чи підвищення якості соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю у громаді, вважаємо за потрібне:

– гарантувати доступність соціально-реабілітаційних послуг для усіх дітей та сімей у територіальній громаді, які їх потребують, в т. ч. шляхом вирішення питання довозення дітей до відповідних центрів, спеціалістів;

– забезпечити вчасність і достатню тривалість реабілітаційного процесу («Саме головне забезпечити постійність і безперервність реабілітаційного процесу. Чим раніше він починається, тим краще»);

– надавати соціально-реабілітаційні послуги якісно; більше зосередити професійні зусилля на роботі у середовищі проживання дитини, її сім'ї, у просторі її щоденної життєдіяльності («Якість реабілітаційних послуг – це робота з природнім середовищем дитини (у транспорті, на дитячому майданчику, вдома, в садочку). Без виходу фахівця з кабінету такі послуги є малоефективними. І це треба лобювати»);

– розвивати комплексний, інтегрований підхід до надання соціально-реабілітаційних послуг («Потрібно, щоб послуги надавалися паралельно і дитині, і батькам. Добре було створювати реабілітаційні послуги для усієї родини»);

– звернути увагу на забезпечення права дитини з інвалідністю на участь в ухваленні рішень, вчити її висловлюватися, обговорювати питання, що стосуються її навчання, дозвілля, реабілітації/абілітації;

– формувати готовність батьків вчасно звертатися за соціально-реабілітаційними послугами, підвищувати компетентність батьків щодо догляду, виховання і розвитку дитини у період прийняття її діагнозу, усіх етапах ведення випадку, реабілітаційного процесу;

– забезпечити підвищення кваліфікацій фахівців, які надають такі послуги, дбати про профілактику їхнього професійного вигорання («У сфері соціальних послуг постійно відбуваються зміни, приймаються нові стандарти надання послуг чи вносяться зміни до діючих – треба бути в курсі справ»; «Треба працювати над тим, що шукати ресурси для відновлення спеціалістів»);

– зміцнити міждисциплінарну і міжвідомчу взаємодію у процесі ведення випадку дитини з

інвалідністю загалом; розробити і впровадити чіткі механізми обміну інформацією між надавачами соціально-реабілітаційних послуг про осіб/сімей, які такі послуги потребують;

– здійснювати широке інформування населення про наявність таких послуг у територіальній громаді; залучати до пропагування послуг очільників громад та лідерів думок (*«Можна через ЦНАП поширювати інформацію, через інші заклади у громаді»; «Розміщувати інформацію на сайтах, виготовити буклети і листівки»; «Потрібно, щоб до інформування ініціативніше долучалося керівництво громади»*);

– збільшити площі та залучати додаткові ресурси для надання соціально-реабілітаційних послуг відповідно до вимог індивідуального підходу у реабілітаційній роботі з дитиною;

– створювати сучасні трудові майстерні і робочі місця у громаді для молоді з інвалідністю, щоб діти могли повноцінного проходити соціальну реабілітацію, а в подальшому мали можливість самостійно жити і працювати;

– здійснювати фандрайзинг для розвитку соціально-реабілітаційних послуг, залучати ресурси з різних суспільних секторів, створювати команди партнерів-однорумців (*«Щоб відкривати реабілітаційні центри, треба мати підтримку на різних рівнях. Потрібно вміти залучати до реабілітаційного процесу різні організації, об'єднувати їх»*);

– шукати і використовувати можливості міжнародної співпраці, вивчати кращі практики соціальної реабілітації дітей з інвалідністю (*«Дуже корисно, якби була міжнародна співпраця, обмін досвідом, можливість поїхати у реабілітаційні центри. Наші діти їздять у Польщу на реабілітацію – і є добрі результати»*).

Висновок. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що в сучасних умовах проблема розвитку соціально-педагогічних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх батьків набуває гострої актуальності. Враховуючи думки фахівців-експертів, які працюють з дітьми з інвалідністю та

їхніми батьками, основними труднощами надання соціально-реабілітаційних послуг в територіальній громаді є: неналежний рівень міждисциплінарної взаємодії, обміну інформацією про наявні у громаді соціально-реабілітаційні послуги, відсутність аналогічної співпраці між територіальними громадами, регіонами; недоступність послуг для усіх дітей з інвалідністю; недостатній рівень професійної компетентності спеціалістів чи їх професійне вигорання; невисока якість послуг, що на часі надаються у територіальних громадах невеликих міст, селищ, сіл; недостатній термін здійснення реабілітації; несформованість культури звернення батьків за соціально-реабілітаційними послугами, неготовність батьків до активної участі у реабілітації дитини тощо.

Діями щодо підвищення якості таких послуг, їх оптимізації та успішного впровадження можуть бути: забезпечення очільниками громад та суб'єктами захисту дитини доступності соціально-реабілітаційних послуг для усіх дітей та сімей у територіальній громаді, які їх потребують, відповідно до потреб отримувачів послуг; моніторинг вчасності, тривалості і якості реабілітаційного процесу; зосередження уваги на професійній реабілітаційній діяльності у середовищі життєдіяльності дитини, її сім'ї; розвиток комплексного, інтегрованого підходу до надання соціально-реабілітаційних послуг; підвищення компетентності батьків та фахівців з різних питань реабілітації дитини; зміцнення соціального партнерства, розвиток фандрайзингу для ширшого впровадження соціально-реабілітаційних послуг; розгортання інформаційних кампаній щодо важливості, наявності і перспектив розвитку соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх батьків тощо.

Перспективами подальших досліджень є вивчення оптимальних алгоритмів упровадження соціально-реабілітаційних послуг у ракурсі інтегрованого підходу, соціального замовлення та деінституціалізації послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горчинський Р., Лях Т., Петрович В. Соціальна послуга догляду вдома як інструмент деінституціалізації соціального обслуговування. Ввічливість. Humanitas. 2022. № 5. С. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.2>
2. Загугіна-Візер Я., Денисюк О. Готовність до ефективної співпраці фахівців команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Матеріали III Всеукраїнської міждисциплінарної наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат» (23–24 квітня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 124–128.
3. Кочубей Т. Д., Левченко Н. В. Загальні засади створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. Social Work and Education. 2021. № 8(2). С. 204–214.
4. Лехолетова М., Лях Т., Сапіга Т. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Соціальна робота та соціальна освіта. 2024. Вип. 1(12). С. 89–96.
5. Олійник Г. Система соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Ввічливість. Humanitas. 2022. № 2. С. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.5>

6. Петрочко Ж., Слозанська Г., Горішна Н., Столярик О. Виклики створення і розвитку соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 5. С. 67–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.10>
7. Петрочко Ж., Спіріна Т. Соціальна реабілітація. *Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень*. 2-ге вид. Київ, 2021. С. 942–943.
8. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України (зі змінами № 2980-IX від 20.03.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 01.07.2024).
9. Сapiга С., Остролуцька Л. Особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14>
10. Соловйова Т. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5. С. 418–429.
11. Столярчук О. Доступність послуг для сімей, які виховують дітей з аутизмом, як мета соціальної роботи. *Social Work and Education*. 2020. Вип. 7. № 3. С. 289–303. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.4>
12. Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022-2027 pp.). URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-new-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-is-now-available-in-ukrainian> (дата звернення: 28.06.2024 p.)
13. Chechko, T., Liakh, T., Spirina, T., Lekholetova, M., Sapiha, S., & Salata, K. (2022). Needs Assessment of Parents Raising Children with Disabilities in Preschool Educational Institution. *Sociální práce/Sociální práce/Czech and Slovak Social work*, 4(22). P. 54–66. URL: <https://socialniprace.cz/en/article/needs-assessment-of-parents-raising-children-with-disabilities-in-preschool-educational-institution-2/>

REFERENCES

1. Horchynskiy, R., Liakh, T., Petrovych, V. (2022) Sotsial'na posluha dohlyadu vdoma yak instrument deinstytualizatsiyi sotsial'noho obsluhovuvannya hromadyan [Social service for home care as a tool for the deinstitutionalization of social service]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.2> [in Ukrainian].
2. Zahutina-Vizer, Ya., Denysiuk, O. (2023) Hotovnist do efektyvnoi spivpratsi fakhivtsiv komandy suprovodu ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy [Readiness for effective cooperation of specialists of the team accompanying children with special educational needs.]. *Materialy III Vseukrainskoi mizhdystsyplinarnoi nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu «Inklyuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat» (23–24 kvitnia 2023 r.)*. Ternopil. 124–128. [in Ukrainian].
3. Kochubei T. D., Levchenko N. V. (2021) Zahalni zasady stvorennia bezbariernoho seredovyshcha dlia liudei z invalidnistiu. [General principles of creating a barrier-free environment for people with disabilities]. *Social Work and Education*. 8 (2). 204–214. [in Ukrainian].
4. Liekholetova, M., Liakh, T., Sapiha, T. (2024) Sotsialno-pedahohichna pidtrymka batkiv ditei iz osoblyvymy osvitynymi potrebamy v umovakh inklyuzyvnoho navchannia [Socio-pedagogical support of parents of children with special educational needs in the conditions of inclusive education]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 1(12). 89–96. [in Ukrainian].
5. Oliinyk, H. (2022). Systema sotsialnoi reabilitatsii ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy [System of social rehabilitation of children with special educational needs]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.5> [in Ukrainian].
6. Petrochko, Zh., Slozanska, H., Horishna, N., Stolyaryk, O. (2023) Vykylyky stvorennia i rozvytku sotsialnoi posluhy dennoho dohlyadu ditei z invalidnistiu [Challenges of creating and developing a social service of day care for children with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5. 67–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.10> [in Ukrainian].
7. Petrochko Zh., Spirina T. (2021) Sotsialna reabilitatsiia [Social rehabilitation]. *Entsyklopediia osvity*. 2-he vyd. Kyiv. 942–943. [in Ukrainian].
8. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini [About the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine]: *Zakon Ukrainy (zi zminamy № 2980-IX vid 20.03.2023)* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> [in Ukrainian].
9. Sapiha, S., Ostrolutska, L. (2023) Osoblyvosti nadannia sotsialnykh posluh liudiam z invalidnistiu [Features of providing social services to people with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3. 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14> [in Ukrainian].
10. Soloviova, T. (2018) Sotsialno-pedahohichna robota z simiamy, yaki vykhovuiut dytynu z invalidnistiu, v zakladakh doshkilnoi osvity. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 5. 418–429 [in Ukrainian].
11. Stoliarchuk, O. (2020) Dostupnist posluh dlia simei, yaki vykhovuiut ditei z autyzmom, yak meta sotsialnoi roboty [Availability of services for families raising children with autism as a goal of social work]. *Social Work and Education*, 7(3). 289–303. DOI: [10.25128/2520-6230.20.3.4](https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.4) [in Ukrainian].
12. *Stratehiia Rady Yevropy z prav dytyny (2022-2027 rr.)* [Strategy of the Council of Europe on the rights of the child (2022-2027)] URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-new-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-is-now-available-in-ukrainian> (дата звернення: 28.06.2024 p.) [in Ukrainian].
13. Chechko, T., Liakh, T., Spirina, T., Lekholetova, M., Sapiha, S., & Salata, K. (2022). Needs Assessment of Parents Raising Children with Disabilities in Preschool Educational Institution. *Sociální práce/Sociální práce/Czech and Slovak Social work*, 4(22). 54–66. URL: <https://socialniprace.cz/en/article/needs-assessment-of-parents-raising-children-with-disabilities-in-preschool-educational-institution-2/>